

א מ ו ר ב

יש מפרשים 'דקשה לי' לרש"י בתיבות אלו (שלכן מפרשם): להלן בפ' פינחס 'נאמר "יום תרועה" וכאן שינה הכתוב וכתב "זכרון תרועה"? ולכן מפרש רש"י, שכוונת הכתוב כאן היא לפסוקי זכרונות ופסוקי שופרות.

אבל קשה לפרש כן, שהרי [נוסף לזה שלפ"ז הו"ל לרש"י לפרט הקושיא בפירושו: זכרון תרועה ובפ' פינחס נאמר יום תרועה כו', מכיון שעדיין לא למדנו הפסוק דפ' פינחס, הנה] כמדובר כמה פעמים — דרכו של רש"י לפרש קושי' המתעוררת בלי" מוד פשטות הכתוב על אחר, או ליישב סתירה המתעוררת אצל הלומד מפסוק שלמדו כבר לפני — ובנדו"ה,

א. מן הפסוק בפרשתנו: "דבר אל בניי לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהי' לכם שבתון זכרון תרועה גו' "מעתיק רש"י התיבות "זכרון תרועה" ומפרש: "זכור: פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות: לזכור: לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל".

וצלה"ב: תיבות "זכרון תרועה" ה"ה רגילות בלה"ק ואינן זקוקות לפרוש?

(1) כג, כד.

(2) ברש"י כת"י, בדפוס שני, ורש"י שברמב"ן התחלת פרש"י היא: פסוקי זכרונות כו' (וליתא תיבת זכרון) אבל ברוב הדפוסים (כולל דפוס ראשון) הוא כבפנים. (3) ר"ה לב, א. תו"כ עה"פ.

בכמה דפוסים רש"י (ראה גו"א ודברי דוד) מובא גם "מלכיות", אבל ברוב הדפוסים הוא כבפנים. וראה גו"א: שהגירסא מלכיות... לא יתכן ולא מכאן אנו לומדים מלכיות (וראה רש"י בהעלותך י, י).

ברמב"ן הקשה (על גירסתנו): והי' צריך הרב להביא גם פסוקי המלכיות מן המדרש שלא יתכן שיוכיר הכתוב פסוקי הזכרונות כו' ולא יוכיר המלכיות — אבל לפענ"ד — רש"י לשיטתו' ואינה קושיא, כי אין ענינו של פרש"י עה"ת להודיע דינים כ"א לפרש פשט"מ — ראה רא"ם כאן, גו"א.

(4) ראה ר"ה טז, א. וראה רא"ם כאן. (5) ואף שכן דרו"ל בגמרא ובתו"כ (נסמן לעיל הערה 3) הרי אין ענינו של רש"י להעתיק דרשות דרו"ל על הכתובים. וכמו שלא הביא בענין זה עצמו — דרשת הגמרא (ר"ה כט, ב), "כאן ביו"ט כו' " (וראה רא"ם) ולא הביא דרשת התו"כ על "שבתון" ו"מקרא קדש" שבכתוב זה עצמו.

(6) רא"ם, דבק טוב, ועוד. וראה גו"א. רמב"ן בדרשה לר"ה (כתבי רמב"ן (שעחצל) ע' ריט).

(7) כט, א.

(8) נכקושיית הגמרא ר"ה כט, ב.

(9) המפרשים (רמב"ן, גו"א, ועוד) הקשו בדרשה זו אינה אלא אסמכתא כדמוכח במס' ר"ה (לב, ב) ואמירת הפסוקים היא תקנת חכמים. וראה גו"א שתי"ר: "הכתוב ר"ל כי על ידי התרועה יהיו ישראל נזכרים לכן כתיב זכרון תרועה ובשביל זה תקנו חכמים ברכות... כך פירושו ולא שפירש הברייתא כי זכרון תרועה ר"ל שיאמר פסוקי כו'".

— אבל מפשטות לשון רש"י משמע דמפרש את הכתוב (בפשט"מ) שזהו ציווי (מפורש) שיאמרו פסוקי כו'. וראה דברי דוד שתי"ר הקושיא (גם ע"ד ההלכה): "דודאי דאן" שצריך לזכור עכ"פ קצת מאלו אלא שחכמים סדרום כו'".

(בפנים פירוש) תיבת "זכרון", לפרש שזהו "פסוקי זכרונות" ואם מעתיקה להודיע שנלמד זה מתיבת "זכרון" הו"ל להעתיק לאח"ז תיבת "תרועה" להודיע שממנה נלמד "פסוקי שופ" רות"?

ג) רש"י ממשיך ומבאר טעם יי אמירת פסוקים אלו "לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל" — ולכאורה אין דרכו של רש"י בפשט"מ לבאר טעמי דיני וציוויי התורה (— כי בדרך הפשט אין הכרח שיהי' טעם לציווי התורה יי)?

ג. והביאור בכ"ז:

עיקר כוונת רש"י אינו לפרש התיבות "זכרון תרועה", אלא לבאר ולהבי' היר תוכן וענין ד"הי' לכם גו' זכרון תרועה" הדורש ביאור:

לשון הכתוב "יהי' לכם (שבתון) זכרון תרועה (מקרא קודש)" משמע שזהו ציווי לבני' שיהי' אצלם "שב" תון) זכרון תרועה וגו' " — שהם יזכרו תרועה יי. ובפשטות — ציווי זה סתום הוא, דהרי אינו מבאר מהו תוכנה וענינה של זכירה זאת יי?

ולכן מבאר רש"י: זכרון (פסוקי

אם כוונתו של רש"י לתרץ קושיא מהנאמר בפ' פינחס הו"ל לפרשו שט, שהרי אז דוקא תתעורר הסתירה ממה שנאמר לעיל (בפרשתנו) יי.

לאידך צלה"ב: בפשוטו של מקרא מנ"ל לרש"י שהזכרון תרועה הוא ע"י שיאמרו יי פסוקי זכרונות ושופרות וכו'?

ב. בעצם פירושו של רש"י צלה"ב:

פי' הפשוט ברש"י הוא ש"זכרון" פירושו "פסוקי זכרונות" ו"תרועה" פירושו "פסוקי שופרות" יי, ואי"מ: א) פשטות הלשון "זכרון (הכ"ף) בנקוד שבא — סמיכות ל"תרועה" משמע "זכרון" של תרועה, והיינו ש"זכרון" סמוך ושייך ל"תרועה", ואין כאן אלא ציווי להזכיר "תרועה" — פסוקי שופרות, ורש"י מפרש ש"זכרון" הוא ציווי אחד בפ"ע — "פסוקי זכרונות", ו"תרועה" ציווי בפ"ע — "פסוקי שופ" רות".

ב) לאחר ששמעתי מהכתוב התיבות זכרון תרועה למה מעתיק רש"י עזה"פ

10) ואין לפרש דהוקשה לו לרש"י דהו"ל "יום תרועה" (וכהלשון בפרשה זו עצמה (כג, כח) בעשור לחודש הזה יום כפורים גו'") — כי עדיין לא למדנו הציוי דתקיעת שופר ברי"ה והו"ל לרש"י להקים ולהודיע עדיין.

11) ענין הזכירה הוא (גם) במחשבה ובלב — ראה רש"י יתרו (כ, ח) — הובא לקמן בפנים) "תנו לב לזכור". ולהעיר ע"ד ההלכה — מרמב"ם בטה"מ (מ"ע קפט): זכור את אשר עשה גו' יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח כו'.

12) ראה רמב"ן (בדרשה שם): והזכיר זכרונות לזכרון ושופרות לתרועה.

13) ראה רא"ם וש"ח כאן.

14) ראה לק"ש חייא ע' 91, 95.

15) וזהו הכרחו של רש"י לפרש דקאי על אמירת (בניי) הפסוקים, ודלא כפי' הרשב"ם (ש"ע"י התרועה תוכרו למקום).

16) ואין לתרץ (בדוחק עכ"פ) שהכוונה שזכרו זכות קיום מצות תק"ש ברי"ה — שהרי עדיין לא נצטוו ע"ז.

השבת שאם נודמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת, הרי אפשר שבימי החול ישכח האדם ע"ז, ולכן הזהירה התורה "זכור את יום השבת" (ואל תשכחהו) גם בימי החול, "שאם נודמן לך כו'".

[ועד"ז בבקשתו של יוסף לשר המשקים (שכבר למדה התלמיד) : "כי אם זכרתי אתך גו'"] — מכיון שהבקשה היא על לאחר זמן (לאחרי שיצא מבית האסורים וכשתהי' לו הזדמנות מתאימה לדבר עם המלך¹⁹) לאחרי מאורע ושינוי גדול בחייו²⁰, שכ"ז מטריד את האדם וגורם לו שישכח; — לכן צריך שיזכרהו לו זכירה לנתינת לב מיוחדת "כי אם זכרתיני".

זכרונות) ופסוקי שופרות כו'. וכוונתו: ציווי זה אינו ציווי זכרון בעלמא, כ"א ציווי על ענין מסוים אמירת פסוקי (זכרונות ו) שופרות. ומרומז זה בפי' תיבות "זכרון תרועה"; ד"זכרון" ענינו שימת לב מיוחדת, וכפרש"י עה"פ יי "זכור את יום השבת" "תנו לב לזכור תמיד" את יום השבת שאם נודמן לך כו' — היינו שאי"ז ציווי זכרון בעלמא, שיהי' זכרון יום השבת בלבד, כ"א ציווי לנתינת לב לזכירת יום השבת המתבטאת בענין מיוחד, בפעור לה מסוימת — "אם נודמן לך כו'", ועד"ז הוא בנדר"ד "יהי' לכם גו' זכרון תרועה גו'" פירשו שתהי' נתינת לב בזכירת ה"תרועה" — שתביא לפעולה — אמירת פסוקי שופרות.

ד. אבל עדיין צריך ביאור למה כתבה תורה הציווי דאמירת פסוקי שופרות בל' זכירה, זכרון תרועה:

ציווי על "זכרון" יתכן במקום ש' שייך הפכו — שכחה, ולכן צריכים אזוהרה שיתנו לב לזכור הענין.

ולכן צ"ל הציווי "זכור את יום השבת": מכיון שתוכן ציווי זה הוא "לזכור תמיד (גם בימי החול) את יום

17) יתרו כ. ה.

18) מ"ש רש"י "תמיד" אי"ז בתור פירוש ענין "זכירה" בכלל — ש"זכור" בכלל משמעו לזכור תמיד, כ"א רק בנוגע לזכירת שבת — דמכיון שלא נאמר כזה הגבלה בזמן — ה"ה לזכור תמיד.

אבל בשר המשקים (ולהלן בפנים) וב' פרשתנו יש זמן מוגבל; בשר המשקים "כאשר יטב לך", ובנדר"ד "בחודש הו' בא' לתושב".

19) וישב מ. יד.

20) ברש"י (שם): מאחר שייטב לך כפתרוני. ובש"ח: והוסיף הרב מאתר כו' מפני שאין מדרך המוסר שיזכירהו מיד בעת שייטב לו רק אח"כ בעת שעומד ומשרת לפניו. ולפ"ז הכרח מפורש בכתוב (מהתיבות "כאשר יטב לך") להמבואר בפנים שה"זכרתיני" הוא לאחר זמן. אבל פי' הש"ח בכחנת רש"י אינו, דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב (לא "מאחר", כ"א) "לאחרי". וגם "כפתרוני", מיותר.

אלא כחנת רש"י היא לתרץ דלכאוי' ה' צריך לכתוב בכתוב "כי אם זכרתיני" אז" — בהמשך למ"ש לפניו (בפסוק הקודם) "כשישא פרעה את ראשו", וע"ז מתרץ רש"י ד"כאשר יטב לך" זהו טעם לבקשת יוסף "מאחר שייטב לך כפתרוני".

21) ויתירה מזו בנדר"ד: שר המשקים לא הי' צ"ל רוצה לדבר ע"ז שהרי ע"ז יצטרך להזכיר חטאו, וכמבואר בכתוב (מקץ מא, ט): את חטאי אני מזכיר היום גו'.

„לזכור לכם כו' שקרב תחתיו איל” — מדגיש הקישור שבין שופר ל- עקידתו של יצחק „שקרב תחתיו איל” (שמקנו עושים שופר) ²¹.

והביאור בזה: נת”ל דניקוד תיבת „זכרון” מורה שהיא בסמיכות לתיבת „תרועה” שלאחרי (זכרון של תרועה). ומזה מובן, דעם היות שיש בתיבת „זכרון” (גם) ענין ולימוד מיוחד בפ”ע — הוראה דאמירת פסוקי זכרונות, מ”מ פשוט שהיא „סמוכה” — שייכת (גם) להאמר אחרי’. והיינו, שגם ב” „תרועה” — (פסוקי שופרות) יש ענין של „זכרון”.

וזהו הכרחו של רש”י לפרש (שגם) אמירת פסוקי שופרות היא „לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל” — ו„זכרון” (פסוקי זכרונות) בא לעורר זכרוננו של הקב”ה „לתרועה” (פסוקי שופרות) — זכרון „עקידת יצחק שקרב תחתיו איל”.

ז. עפ”י כהנ”ל יובן טעמו של רש”י בהעקתו עוה”פ (בפנים פירו’ שו) תיבת „זכרון” ומפרש „פסוקי זכ” רונות כו’ — דמלמדנו בזה, דההכרח לפירושו ד„זכרון” הוא ענין בפ”ע ואינו רק מוסב „לתרועה” שלאחריו, הוא

אבל בנוד”ד הרי אין צורך כלל לזכרון ונתינת לב מיוחדת דהרי אין הציווי אלא למשך יום אחד („בחדש השביעי באחד לחדש”) — ועפ”י הו”ל לכתוב בפירוש „אמירת תרועה”?

ה. ולתרץ זה פרש”י דדיוק הכתוב „זכרון תרועה” הוא להדגיש ולרבות (נוסף על ענין השופרות) גם ענין של „זכרון” — „זכרונות”; היינו, „זכרון” (אינה רק סמיכות — וביאור „לתרועה” שלאחרי, כ”א — השינוי מ„אמירת” ל„זכרון”) יש בו לימוד בפ”ע, שצריך להיות גם „זכרון” — „פסוקי זכור” גות ²².

ועדיין חסר ביאור: „זכרון” צריך להיות קשור לענין מסוים — שע”י הפעולה דהזכרון יזכור הענין (כנ”ל בנוגע לשבת), ומזה ענינו של הזכרון באמירת „פסוקי זכרונות”?

ולזה מוסיף ומבאר רש”י: „כדי לזכור לכם עקידת יצחק”. היינו, ענין הזכרון (שיבוא ע”י אמירת פסוקי זכ” רונות של בני — אינו לעורר זכרון ונתינת לבן של בני, אלא) הוא לעורר זכרון של הקב”ה — „לזכור לכם (זכות ד)עקידת יצחק”.

ו. וכתב רש”י „לזכור לכם עקידת יצחק” אחר „פסוקי שופרות” אף דשייך לכאורה לפסוקי זכרונות, כי גם אמירת פסוקי שופרות הוא לעורר זכרון הקב”ה לזכיות בני, וזהו שמסיים

(22) ועפ”י י”ל ג”כ טעם נוסף ע”ז שלא פירש”י כבגמרא (ר”ה כט, ב) „כאן ביו”ט שחל להיות בשבת כו’” — כי ע”ז לא יתורץ דיוק „זכרון” וכפנים.

(23) ראה רא”ם: „ומה שמסיים לזכור כו’ שקרב תחתיו איל שהוא לקוח מפיק דר”ה דא”ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל כו’ כדי שאזכור לכם עקידת יצחק הוצרך לזה מפני שיש לטעון . . . פסוקי שופרות למה, ולולא הטעם הזה הנזכר בפ”ק דר”ה לא הי’ המדרש הזה מקובל” (אמנם מ”ש הרא”ם „מפני שיש לטעון כו’” ראה לעיל ס”ב ובהערה 14, דאין זו קושיא בפשט”מ, והביאור הוא כפנים).

ועפ"ז י"ל ביאור נוסף ע"ז שהקדים
רש"י לפירושו תיבת "זכרון" וממשיך
"פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות" ולא
הפסיק להעתיק תיבת "תרועה" ביניי-
הם, דבזה מדגיש דגם אמירת פסוקי
שופרות הם לתכלית ד"זכרון" —
"שיזכור לכם עקידת יצחק שהקריב
תחתיו איל".

(משיחת ש"פ בהעלותך, תשכ"ז)

24) להעיר מהגירסא ברש"י (שבג"א):
זכרון פסוקי זכרונות וזכרון פסוקי שופרות
דעפ"ז מודגש המבואר שגם פסוקי שופרות
ענינם לעורר הזכרון, כבפנים.

מדיוק לשון הכתוב "זכרון" ולא "אמי-
רת" (כנ"ל ס"ד) ולכן צריך לפרש
"פסוקי זכרונות". [משא"כ פסוקי שופ-
רות — גלמדו מפי' הפנאט של תיבת
"זכרון) תרועה", וא"צ להעתיקה עזה"פ
בפירושן].

וממשיך רש"י: "פסוקי זכרונות)
ופסוקי שופרות לזכור לכם כו'":
דמזה שנאמר "זכרון תרועה" מוכח
דגם בתרועה יש ענין של "זכרון"
(כנ"ל ס"ו), ומזה מובן דשניהם —
פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות —
נאמרים לתכלית אחת — "לזכור לכם
עקידת יצחק שקרב תחתיו איל".

ב ה ר

הלכות אלא לפרש פשטות הכתובים, ובלשונו בפירושו ב' בראשית': אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא. לאידך, התו"כ, חלק ההלכה והדרש שבתורה, ענינו דרשת הכתובים ולימוד ההלכות אשר בהם —

חילוק יסודי זה מסביר השינויים שבין התו"כ לפירש"י בנדו"ד: נקודת החילוק בין התו"כ לפירש"י הוא: בתו"כ דורש זה לענין של הלכה, משא"כ כוונתו של רש"י היא לפרש פשט הכתוב "שבת לה" — ומוזה פרטי השינויים שבין התו"כ לפירש"י, כדלקמן.

ג. יש מפרשים: כוונת רש"י ב"לשט ה'": הכתוב מלמדנו שהשבתה ממלאכות השדה בשנת השמיטה אינה בשביל מנוחת האדם, או בשביל התועלת להשדה מזה, כדרך עובדי אדמה שמשביתים השדה שנה אחת כדי שיהי' לה כח בשנים הבאות, אלא "לשם ה'" — לשם קיום מצות הקב"ה. וע"ז מביא רא"י משבת בראשית, שגם שם צ"ל השבתה "לשם ה'".

אבל קשה לפרש כן ברש"י:

(א) אם הפירוש "לשם ה'" אינו משמעות הפשוטה של התיבות "שבת

א. עה"פ: "שבת שבתון יהי' לארץ שבת לה" דרשו בתו"כ: "שבת לה" — כשם שנאמר: בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה'"; ובפירש"י הובאה ג"כ דרשה זו, אבל בשינוי לשון: "שבת לה' — לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית".

והנה בהשקפה ראשונה נראה שב' הדרשות תוכנם חד הוא. אבל לפ"ז צלה"ב טעם השינויים שביניהם:

(א) רש"י בפירושו מפרש תוכן ה' דרשה "שבת לה'" — "לשט ה'" ואח"כ מביא רא"י "כשם שנאמר בשבת בראשית", ואילו בתו"כ ציין הגז"ש, שבשניהם נאמר שבת לה', אבל סתם ולא פירש תוכן הענין הנלמד מזה — "לשם ה'".

(ב) לאידך — קיצר רש"י וכתב סתם "כשם שנאמר בשבת בראשית", וב' תו"כ מאריך: (כשם שנאמר בשבת בראשית) שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה'.

(ג) בתו"כ הדרש הוא על פעם הב' שנאמר בהפרשה "שבת לה'", ורש"י מפרש כן על פעם הראשונה, שנאמר "שבת לה'".

ב. והביאור: דיבר כמ"פ, דענינו של רש"י בפירושו עה"ת אינו לדרוש

(5) ג. ה. ועוד.

(6) חזקוני, באר מים חיים (על פרש"י), ועוד.

(7) ראה ב"ב כט, א.

(8) להעיר מפרש"י תשא לא, טו.

(1) פרשתנו כה, ד.

(2) יתרו כ, י.

(3) ראה רמב"ן כאן, מלבי"ם, ועוד.

(4) פסוק ב.